

Artikel: Manumissie in koloniaal Suriname. Routes naar de verlangde vrijheid

Auteur: Myriam Berrich

Verschenen in Skript Historisch Tijdschrift, jaargang 40.1, pp. 6-19.

© 2018 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

p-ISSN: 0165-7518

e-ISSN: 3051-2506

Abstract: Manumission, setting enslaved free, was not a rare phenomenon in Surinam. Between 1832 and 1863 several slaves became free. There were various reasons to give freedom to a slave: manumission could be given as a reward to loyal servants, but also to concubines with their children, or slaves that bought themselves freedom. However, this article adds two more groups which aren't listed yet by authors but seem to be of added value. In the end, manumission was always a decision of the slaveholder although there was a new regulation introduced in 1832, which gave the government more power concerning manumissions.

Skript Historisch Tijdschrift is een onafhankelijk wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

MANUMISSIE IN KOLO- NIAAL SURINAME

Routes naar de verlangde vrijheid

Myriam Berrich

Derde plaats Skriptieprijs

Suriname 1838. Een aantal slaven tracht een complot te smeden op plantage *Burnside* in Coronie. Waarschijnlijk gaat het om het in opstand komen tegen de eigenaar of het vluchten van de plantage. Dit idee valt in het water wanneer een zekere slaaf hen tegenwerkt. Naast het feit dat de expeditie van de slaven hierdoor mislukt, krijgt de dwarsliggende slaaf op de koop toe vrijheid als beloning. Deze verlening van vrijheid was geen onbekend fenomeen in koloniaal Suriname. Nog geen jaar later overkwam twee andere slaven hetzelfde, nadat zij gevluchte slaven gevangen namen. Omdat ze hiermee rust en orde op de plantage handhaafden, kwamen zij, zoals eerdergenoemde slaaf, in aanmerking voor de zogenaamde *manumissie*.¹

Manumissie, ofwel het vrijlaten van slaven door de eigenaar, kwam soms voor in koloniaal Suriname. Dit vond plaats vanaf de tweede helft van de zeventiende eeuw tot aan het jaar 1863, waarin slavernij in Suriname werd afgeschaft. In bovengenoemd stuk werden de slaven beloond met vrijheid voor het verraden van andere slaven. Deze eigenaar was bereid om zijn trouwe slaven te belonen met een fenomeen dat voor vele slaven slechts een droom was: vrijheid. Er waren genoeg andere manieren waarop de eigenaar zijn dankbaarheid tegenover de slaaf kon uiten, maar toch koos hij voor manumissie, wetende dat hij daarmee zijn slaaf verloor. Hierdoor lijkt manumissie in eerste instantie een uiterst opmerkelijk en tegenstrijdig fenomeen: waarom zouden slaven worden vrijgelaten in een tijdperk waarin slavernij meer regel dan uitzondering was? Hier is niet één duidelijke verklaring voor te geven. Naast het motief in het voorbeeld, konden er meerdere motieven zijn. Deze beweegredenen zullen in dit artikel aan bod komen. Verder wordt er uiteengezet hoe het proces van manumissie zich voltrok en wie de betrokken partijen waren.

Over het taalgebruik omtrent het onderwerp slavernij moet nog iets worden toegelicht. Veel contemporaine auteurs schreven over 'negers', 'blacks', en 'vrije zwarten' tegenover 'blanken'. Ik ben mij ervan bewust dat dit soort begrippen in de tijdsgeest van nu gevoelig kunnen liggen, en daarom wordt er in dit artikel, tenzij het een citaat betreft, gebruik gemaakt van de begrippen 'wit' en 'donker'. Hierdoor wordt onder andere de leesbaarheid vergroot, omdat er geen gebruik wordt gemaakt van omslachtige termen.

MANUMISSIE IN DE ATLANTISCHE WERELD

Ondanks dat manumissie een minder bekend begrip is in de slavernij, kwam dit fenomeen toch voor in vrijwel de gehele Atlantische Wereld. Hierbij ging het om de Spaanse koloniën, Brazilië en de Verenigde Staten, ook al werden deze gekenmerkt door meerdere verschillen. De al bestaande literatuur spitst zich voornamelijk toe op de Spaanse koloniën en Brazilië, waardoor Suriname minder benoemd wordt en onderbelicht is.² In de Spaanse koloniën was manumissie relatief eenvoudig, waardoor het frequenter voorkwam dan in andere gebieden. Dit kwam doordat een slaaf zelf een verzoekschrift bij het gerechtshof kon indienen wanneer een slavenhouder weigerde om met zijn slaaf te onderhandelen over de prijs en zijn vrijlating.³ Dit toont aan dat slaven in Spaanse koloniën redelijk veel macht hadden in verhouding tot andere gebieden wanneer het ging om hun vrijheid. Ook in Brazilië was manumissie relatief eenvoudig: er vond een proces plaats waarbij alle betrokkenen, inclusief de slaaf en eigenaar, aanwezig waren.⁴ In Brazilië verkregen slaven opvallend vaak vrijheid doordat de eigenaar dit in het testament liet opnemen. Van alle gemanumitteerden kreeg 31,5 procent op die manier zijn vrijheid.⁵ Wanneer de eigenaar voor zijn overlijden een duidelijk testament had opgesteld, moest deze wens uitgevoerd worden, ook al waren de erfgenamen het er niet mee eens.⁶ In de Verenigde Staten was manumissie echter een complex systeem, waardoor het minder frequent voorkwam. Vaak moesten slaven eerst in het leger dienen en vervolgens compensatie aan de eigenaar betalen, iets wat zij vaak niet konden bewerkstelligen.⁷

Er kan worden gesteld dat manumissie in Suriname niet representatief was voor de rest van de Atlantische wereld. Ondanks dat het in de Spaanse koloniën en Brazilië eenvoudiger was om aan vrijheid te komen dan in de Verenigde Staten, kwam manumissie nog steeds minder regelmatig voor dan in Suriname waar een relatief groot aantal gemanumitteerden leefde. Dat manumissie in Suriname zo opmerkelijk was, heeft met twee aspecten te maken. Ten eerste speelde marronage hierbij een grote rol. Marronage was het fenomeen waarbij slaven van de plantage vluchtten om vervolgens een nieuw leven te beginnen in de jungle.⁸ In Suriname waren grote aantallen marrons, die zich vaak aansloten bij al bestaande marrongemeenschappen, die tot op de dag van vandaag bekend staan als 'bosnegers'. Marronage vond voornamelijk plaats in Suriname, omdat de behandeling van slaven hier wreder was dan in andere gebieden.⁹ Ook waren er minder witten in verhouding tot andere slavensamenlevingen, waardoor er minder toezicht was. Daar kwam nog eens bij dat de omgeving van Suriname uiterst gunstig was: het gebied bestond louter uit jungle, wat het zeer geschikt maakte voor marrons om zich in te verbergen.¹⁰

Het tweede aspect dat waarschijnlijk te maken heeft met het aantal

manumissies, is de bekendmaking van de onafhankelijkheid van Suriname. Bekend is dat manumissies in de loop van de tijd toenamen. Veruit de meeste manumissies vonden plaats in het jaar 1862, één jaar voor de afschaffing van de slavernij.¹¹ Het Koloniaal Verslag legt uit dat deze toename te verklaren is door de bekendmaking van de emancipatie in de kolonie in dit jaar.¹² Dit klinkt aannemelijk: zodra bekend was wanneer emancipatie zijn intrede zou doen, werd het als nutteloos gezien om nog slaven aan te schaffen, want dit zou tenslotte voor een korte periode zijn. Slavenhouders wisten dat ze hun slaven in 1863 kwijt zouden raken door intrede van de emancipatie, dus wellicht was dit een reden om ze zelf vrijheid toe te kennen. Bij de emancipatiekwestie ontstond het probleem wie er moest opdraaien voor de kosten van de afschaffing. Om deze kwestie op te lossen, besloot de staat om 300 gulden per slaaf aan de eigenaar uit te keren.¹³ Wanneer slavenhouders hun slaaf voor de emancipatie vrijlieten, verdienden ze hier dus geld mee.

REGLEMENTEN

Toen manumissie net ontstond, vermoedelijk in de zeventiende eeuw, werd hier vrijwel niets over opgeschreven. Dit veranderde echter in 1832: vanaf dit jaar werden manumissies systematisch bijgehouden. Dit gegeven past in de bredere context van de negentiende eeuw, waarin steeds meer werd bijgehouden op papier.¹⁴ Hierdoor is er meer bekend over manumissies in de negentiende eeuw dan in de eeuwen hiervoor.

Literatuur en archieven tonen aan dat er door de tijd heen verschillende wetten en reglementen zijn opgesteld wat betreft manumissie. Deze wetten werden vermeld in een notificatie, plakkaat of reglement. Een notificatie en een plakkaat behandelden slechts één nieuwe wet en bestonden vaak uit korte aankondigingen. Een reglement lichtte echter verscheidene nieuwe wetten en regels toe betreffende hetzelfde onderwerp. In totaal zijn er drie reglementen uitgebracht: in 1733, 1772 en 1832. In dit artikel zullen slechts enkele relevante wetten uit de reglementen worden toegelicht. De besproken wetten geven namelijk, in tegenstelling tot de meeste losse wetten, een verandering in de geschiedenis van manumissie weer en zijn daarom van belang voor dit onderzoek. Daarnaast gaat het om een enorme hoeveelheid notificaties en plakaten die vaak slechts een aanvulling waren op een al bestaande wet en daarom voor dit artikel als niet relevant worden beschouwd.

In het reglement van 1733 stonden negen nieuwe wetten. Het is lastig te bepalen waarom het in dit jaar werd uitgevaardigd.¹⁵ Er kan echter wel worden gespeculeerd: wanneer men namelijk de inleiding leest, wordt duidelijk dat het Hof van Politie ontevreden was over de hoeveelheid manumissies:

Het veelvuldige vrijgeve van slaven en mulatten en 't accresseeren van dien, de menigvuldige quade gevolgen die er veelteyds uyt werden georieerd, aengesien deselve gemanumitteerde sijnde sig veeltijds niet ontsien om sig evenswel met dienstbare te vermengen door dronkenschap, quade conduites, deselve debaucheeren tot groot nadeel der eygenaeren.¹⁶

In deze tijd werden meer slaven vrijgelaten dan voorheen en dit bracht de nodige problemen met zich mee volgens het Hof van Politie. Door middel van de eerste wet, waarbij manumissie een zaak van de overheid werd, probeerde het Hof te bereiken dat 'veelvuldig' manumitteren werd beperkt. Niemand mocht meer zomaar een slaaf manumitteren zonder goedkeuring van het Hof; 'voorgaende permissie en goedkeuringe van den Edele Hove van Politie' werd een vereiste. Vóór 1733 was manumissie een privézaak tussen eigenaar en slaaf, maar door deze wet moest de eigenaar eerst officieel een verzoek indienen bij de overheid, die het kon afwijzen of accepteren.¹⁷ Dit werden 'vrijbrieven' genoemd en deze kostten zelfs geld.¹⁸ Hieruit valt op te maken dat het de overheid niet uitmaakte dat ze zowel meer tijd, als geld kwijt was aan manumissie. Het leek er vooral om te gaan dat de overheid de beslissende partij zou worden die meer macht kreeg.

Een volgende wet was zowel een recht als een verbod tegelijkertijd. Enerzijds staat erin dat 'gemanumiteerde onder sigh off wel andersints mogen trouwen', maar anderzijds waren de mogelijkheden niet eindeloos. Een gemanumiteerde mocht alleen trouwen met iemand van vrije status en dit beperkte de mogelijkheden ernstig. Er waren immers meer slaven dan vrijen en vrije vrouwen bleven vaak bij hun voormalige meester, waardoor er minder beschikbare vrouwen overbleven. Rosemarijn Hoeft en Jean-Jaques Vrij bevestigten dit met de stelling dat er een ernstig tekort was aan witte vrouwen in de kolonie en dat veel witte mannen om die reden een donkere vrouw hadden, die in de meeste gevallen geen slavin was.¹⁹ De overheid trachtte met deze wet een splitsing tussen gemanumitteerden en slaven te maken, om zo te voorkomen dat deze groepen mengden. Toch lijkt het erop dat deze wet omzeild kon worden door gemanumitteerden. Een begrip dat hierbij hoort, is 'kettingmanumissie'.²⁰ Hoeft en Vrij omschrijven het als het fenomeen waarbij 'manumitted persons became manumitters themselves- and often of members of their own family'.²¹ Een denkbaar scenario is dat een gemanumiteerde de slaaf waarmee hij wilde trouwen eerst zelf manumitteerde, waardoor ze vervolgens konden trouwen zonder de wet te overtreden. Daarbij kwam het regelmatig voor dat er al sprake was van verwantschap: het kon dan gaan om een al vrije slaaf die zijn eigen vrouw en kinderen manumitteerde.

Ondanks dat manumissie vanaf 1733 een zaak werd van het Hof, kwam kettingmanumissie vaak voor, wat inhoudt dat het Hof er over het algemeen mee instemde, zolang het via geschreven wetten geschiedde.

Het reglement van 1772 belichtte een totaal nieuw onderwerp. Het Korps Vrije Negers kwam hierin aan bod: dit waren gemanumitteerden die Suriname verdedigden. Het Hof verplichtte gemanumitteerden om 'gewaapend dezen landen te dienen, in alle attaquen zoo teegen onze binnen als buytenlandse vijanden, daar en wanneer daartoe zullen worden gecommandeert'.²² Marronage werd niet expliciet benoemd, hoewel duidelijk is dat met 'binnenlandse vijanden' verwezen werd naar marrons. Nog geen maand later kwam dit reglement uit wat het 'Korps Vrije Negers' aankondigde.²³ Dit was een leger bestaand uit vrije slaven en zij werden betaald als ze hun diensten volbrachten.²⁴ Een belangrijk aspect hierbij is dat sommige slaven werden gemanumitteerd zodat zij het korps konden dienen.²⁵ Dat het Korps Vrije Negers in 1772 werd opgericht, was geen toeval: in dit jaar werden namelijk steeds meer plantages overvallen door marrons en nam het aantal weglopers toe.²⁶

Suriname was al bekend met marrons, maar dit was de eerste keer dat er een leger werd opgericht. De negatieve effecten van marronage hoopte men op te lossen door het oprichten van het Korps, zodat de plantage-economie niet verder werd beschadigd. In dit korps vochten gemanumitteerden mee met de witten in het leger. John Gabriël Stedman was een Nederlandse officier uit de achttiende eeuw die hierover schreef. Hij stond bekend om zijn hulp bij het onderdrukken van slavenopstanden en rebellie in Suriname en heeft zijn ervaringen opgeschreven in zijn dagboek *Reize naar Surinamen*. Dit dagboek betreft de periode van 1772 tot 1777, en dit eerste jaartal komt precies overeen met de oprichting van het Korps. Stedman schrijft hierover: 'In de vorige hoofdstukken heb ik verteld over de totstandkoming van onze korps', wat aantoont dat hij vanaf het begin participeerde. Daarbij noemt hij duidelijk dat 'negerjagers' achter 'opstandige negers' aan gingen.²⁷ De prijs die deze marronjagers kregen was relatief hoog: ze moesten marrons 'opzoeken, attacqueeren, vervolgen en zoveel doenlijk uytroeyen van alle de thans zijnde weglouers'.²⁸ In ruil hiervoor kregen jagers 'negen guldens Surinaams' per maand. Daar kwam zelfs bij dat ze 'voor yder weglouper die zij levendig (off dood zijnde de regterhand ervan) komen te leveren, zullen zij genieten booven hun maandgeld een premie van vijfftig guldens Hollands'.²⁹ Marronjager was dus een beroep waarbij gemanumitteerden relatief eenvoudig geld verdienden. Paul Koulen schrijft dat het goede diensten verrichtte en dat men daarom het Korps wilde uitbreiden.³⁰ Dat verklaart ook waarom slaven vrij werden gekocht om vervolgens het Korps te dienen.

Het reglement van 1832 kan als het belangrijkste reglement worden

beschouwd, omdat het vanaf toen verplicht was gemanumitteerden bij te houden in een register.³¹ Doordat alles op papier stond, moest eenieder zich aan de wetten houden: zowel eigenaar, slaaf als overheid. In het tweede artikel stond op wat voor gronden de meester zijn slaaf kon vrijlaten:

1o. Eene geheel vrijwillige daad, blootelijk gegrond op de goedwilligheid van den nog levenden Meester omtrent zijnen slaaf, of:

2o. Het gevolg van eene met eenen voormaligen Meester des Slaafs geslotene overeenkomst, of:

3o. Het gevolg van eene lastgeving of voorwaarde, opgedragen of voorgeschreven bij eene door den dood bevestigde uiterste wilsbeschikking.³²

Het woord 'goedwilligheid' lijkt aan te geven dat het om een gunst van de eigenaar ging. De meester kon zijn slaaf vrijheid schenken door middel van een contract dat van tevoren was opgesteld. Wet 3o gaat over een testament, omdat de 'uiterste wilsbeschikking' hierin genoemd wordt. Dit systeem kwam eerder weinig voor in Suriname, maar daar leek na 1832 verandering in te komen. Omdat het in deze artikelen over de relatie tussen meester en slaaf gaat, moet opnieuw worden gewezen op het feit dat deze begrippen misleidend kunnen zijn. Zoals eerdergenoemd in het voorbeeld van kettingmanumissie, hoefde een eigenaar niet per se een witte man te zijn. Op papier waren er vrouwelijke, mannelijke, witte en donkere slavenhouders, omdat slaven elkaar soms vrijkochten en dit ook werd opgeschreven, maar dit was slechts een bureaucratische onderneming. Een ex-slaaf moest eerst slaven kopen om ze daarna te manumitteren. Dit toont aan dat gemanumitteerden op dit vlak dezelfde rechten hadden als witte eigenaren, want beiden konden anderen manumitteren.

Artikelen drie en vijf wezen erop dat 'het aanzoek tot Manumissie zal behooren te worden ingediend, welk tijdperk echter nooit langer zal mogen zijn dan drie jaren'. De overheid moest binnen drie jaar het manumissieverzoek aanvaarden en uitvoeren. Drie jaar lijkt een lange periode, en deze termijn werd ook nog vaak overschreden.³³ Het is niet geheel bekend waarom de tijdspanne van drie jaar problemen opleverde, maar er is wel een aantal verklaringen voor te vinden. Ten eerste had de overheid in principe het alleenrecht om manumissie goed te keuren. De overheid kon manumissie niet tegenhouden, maar had wel de taak van uitvoer, waardoor het proces door alle overheidsbemoeienis langer kon duren. Ten tweede nam het aantal manumissies naar verloop van tijd toe, waardoor de taak van

het Hof breder werd. Daarbij liepen veel processen tegelijkertijd, waardoor sommige gevallen wellicht in vergetelheid raakten. Niet alle manumissies waren van hetzelfde kaliber: sommige waren gecompliceerder dan andere, wat ook een reden voor vertraging kan zijn geweest.

MOTIEVEN

Uit het voorbeeld in de inleiding blijkt dat slaven die een 'trouwe bediende' waren in sommige gevallen vrijheid verkregen. Toch zijn er meerdere motieven: in de periode van 1832 tot en met 1863 werden in totaal namelijk 6781 slaven vrijgelaten, waarvan meer dan 4000 slavinnen. Deze aantallen geven aan dat het waarschijnlijk niet enkel om trouwe bedienden ging, maar dat er ook andere beweegredenen waren. De meeste historici besteden weinig aandacht aan motieven voor manumissie: het gaat meestal over jaartallen, geslacht en beroep, terwijl juist motieven een interessant perspectief geven.

De motieven zijn in rekestenvan archiefstukken te vinden, maar richten zich slechts op de periode van 1832 tot en met 1845, omdat de motieven na 1845 in het *Ministerie van Koloniën* liggen, dat wegens een digitaliseringsproces niet toegankelijk is. Wanneer literatuur wordt geraadpleegd, valt op dat meerdere auteurs een globale indeling hebben gemaakt van gemanumitteerde slaven. Hierbij worden de gemanumitteerden ingedeeld in drie groepen: trouwe bedienden, concubines en hun kinderen en zelfvrijkopers.³⁴ Ook Hoeftedeelt de gemanumitteerden in volgens deze richtlijnen en schrijft dat deze groepen achtereenvolgens 37 procent, 22 procent en 29 procent beslaan.³⁵ In totaal is dit slechts 88 procent. Ervan uitgaand dat deze percentages kloppen, zouden er ook motieven moeten zijn geweest die niet tot de al bestaande groepen behoorden, maar wellicht een eigen groep vormden.

In manumissies die binnen de categorie 'concubines en hun kinderen' vallen is het terugkerende aspect dat dit altijd kinderen samen met hun moeder betrof. Toch was dit niet vanzelfsprekend: in 1837 werden twee kinderen, Heintje en Philippus, gemanumitteerd:

Van F.P. Triebels voor de slavenkinderen Heintje en Philippus de eerste bij den doop genaamd Heintje George en de tweede Philippus Engelbertus. (...) verzoekende permissie om aan de gemanumitteerden Heintje George en Philippus Engelbertus Geervliet, zijnen familienaam te vragen.³⁶

Hieruit blijkt dat deze kinderen werden gemanumitteerd zonder moeder. Wie deze moeder was, is onbekend en ook is het onduidelijk of ze dezelfde moeder hadden. Wel is het waarschijnlijk dat Triebels hun vader was, aangezien hij zijn familienaam wilde doorgeven, waarmee hij erkende

dat het familie was. Later in de resolutie staat dat de 'gevoerd wordende familienaam, die van Triebels aantenemen, en zich aalzo te noemen en te teekenen',³⁷ wat inhield dat Heintje en Philippus inderdaad de naam van hun manumitteerder kregen. Het is mogelijk dat de moeder van deze kinderen ook een vrije slavin was, maar als zij eerder dan haar kinderen vrij was, had dit in de resolutie moeten staan. Omdat dit niet het geval is, zijn er twee mogelijkheden: of zij is jaren later gemanumitteerd, of helemaal nooit. In beide gevallen zijn de kinderen los van hun moeder gemanumitteerd, waardoor zij niet tot de groep 'concubines en hun kinderen' worden gerekend.

In 1843 en 1844 vonden twee soortgelijke gebeurtenissen plaats. De eerste manumissie betreft die van het kind Carolus, en de andere die van het kind Johannes. Ook hier werden geen moeders genoemd in de resolutie, waardoor het waarschijnlijk is dat hier ook slechts de kinderen werden gemanumitteerd. In de resolutie van Carolus staat weinig informatie, maar in die van Johannes meer:

(...) het verzoek van J. Zaal alsmede administrateur en kantoorhouder der plantage L'avanture, om brieven van manumissie voor het slavenkind Johannes. Zullende de gemanumitteerde voortaan heeten: Johannes Brugt.³⁸

In beiden gevallen kregen de gemanumitteerden een andere achternaam dan die van hun eigenaar. Vaak wilde de eigenaar juist zijn familienaam doorgeven wanneer het zijn eigen kinderen betrof, waardoor het hier in twijfel kan worden getrokken of het om zijn kinderen ging. Toch lijkt dit het meest logisch: in de meeste gevallen was dit immers het motief om aan hen vrijheid te schenken. Het zou echter kunnen dat de eigenaren geen band hadden met de moeder en er geen sprake was van concubinage, waardoor de eigenaren besloten het kind niet op die manier aan zich te binden. Door hen een nieuwe naam te geven, zouden ze op latere leeftijd niet per se met hun vader in verband worden gebracht, en wellicht was dit wat de eigenaren wilden.

Ondanks dat historici kinderen niet behandelen als aparte categorie, lijkt deze er wel bij te horen. Het gegeven dat een vader alleen zijn kinderen manumitteerde lijkt overigens overeen te komen met het 'veredelingsproces' wat ten Hoven en Dragtenstein kort in hun boek noemen. Dit houdt in dat

Vermont, Manumission, 1777
(bron: Fine Art America)

kinderen geboren uit verhoudingen tussen slavinnen en witte eigenaren dichter bij de witten stonden, wat in die tijd werd gezien als het superieure ras.³⁹ Kinderen van de eigenaar en een concubine werden als halfbloed gezien en hadden vaak een lichtere huidskleur. Hierdoor vond de eigenaar waarschijnlijk dat deze kinderen een aanzienlijk hogere en betere status hadden dan donkere slaven, omdat ze afstamden van een witte ouder met een bepaalde status. Binnen dit idee is het daarom denkbaar dat de eigenaar niet wilde dat zijn kinderen hetzelfde werk verrichtten als hun moeder.

Naast deze toegevoegde categorie 'kinderen', lijkt er nog een andere categorie toegevoegd te kunnen worden, die door geen van de genoemde auteurs beschreven wordt. Het gaat hier om de categorie 'eigenbelang'. In verscheidene archiefstukken zijn resoluties te lezen over slaven die werden gemanumitteerd door hun eigenaar, om vervolgens met hem mee op reis te gaan als bediende. Deze manumissie was in dit geval een vereiste. Zoals duidelijk wordt uit het volgende citaat moest een slaaf een jaar en één dag vrij zijn alvorens hij of zij Suriname mocht verlaten:

(...) dat het verzoek om manumissie ten doel heeft gehad om die slavin met zich uit de kolonie mede te nemen, en alzoo verzoekt, om na het uitreiken van den vrijbrief aan die gemanumitteerde dispensatie te willen verleen van de publicatie van 16 december 1816 bepalende dat geen gemanumitteerde "de kolonie vermag te verlaten, dan een jaar en dag na het geven van den vrijbrief."⁴⁰

Dit betrof de slavin Rebecca in 1835, die na haar manumissie mee emigreerde met haar bazin Ann Forrest. Deze eigenares wist dat ze Suriname ging verlaten en heeft van tevoren bedacht wie ze mee wilde nemen op haar reis. Uit 'Herlezen het request van Ann forrest voornaamd, daarbij te kennen gevende dat het verzoek om manumissie ten doel heeft gehad om die slavin met zich uit de kolonie mede te nemen'⁴¹ blijkt dat het om eigenbelang ging: de eigenares wilde iemand meenemen, waarschijnlijk zodat die kon helpen tijdens de reis. Eenzelfde verhaal komt uit 1834 en betreft de slaaf François Nunspeet. Ook in deze resolutie staat beschreven wat het motief van zijn eigenaar H. Bijlaart was:

(...)en om na bekomende manumissie gemelde François Nunspeet te dispenser van de publicatie van het voormalig Hof van Politie en hem mits dien te permitteren de kolonie te verlaten, en de den requestant op zijne reize naar Europa als bediende te kunnen vergezellen.⁴²

Ook deze slaaf werd gemanumitteerd zodat hij met zijn eigenaar mee op reis kon. Net zoals bij Rebecca, gold ook voor François de wet waarbij hij een jaar en dag vrij hoorde te zijn alvorens mee te mogen. Er zou bij deze manumissie dus ook sprake zijn van voorbedachte rade: H. Bijlaart had François eerder gemanumitteerd, omdat hij hem anders niet mee kon nemen op zijn reis.

In het geval van Rebecca en François is het onduidelijk of er een motief zat achter de keuze voor specifiek deze slaven. Het is mogelijk dat de eigenaar een willekeurige slaaf manumitteerde, omdat hij iemand nodig had voor zijn reis, maar het zou ook kunnen zijn dat de eigenaar koos voor iemand die hem trouw was geweest. Het was immers een gunst dat een slaaf zijn eigenaar mocht vergezellen, omdat het leven minder zwaar zou zijn dan op de plantage. Dit lijkt aannemelijk, omdat manumissie een gunst was en het een slaaf betrof die volgens de eigenaar deze reis en manumissie had verdiend. Het is onbekend wat er na gebeurde met de slaaf. De vraag is wel of dit een vergelijkbare manumissie was met voorgaande gevallen; was de slaaf wel echt vrij na deze manumissie? Hij hielp zijn meester op het schip, dus er kan wellicht niet worden gesproken van totale vrijheid, zoals in andere gevallen. Waarschijnlijk was dit een slaaf die een goede band had met zijn eigenaar, en bood de reis hem meer vrijheden dan een leven als slaaf. Omdat er nergens letterlijk werd gesproken van trouwe diensten, zoals in de manumissies van trouwe bedienden wel het geval was, vallen de manumissies van Rebecca en François onder het nieuw geïntroduceerde motief eigenbelang.

CONCLUSIE

Manumissie in Suriname was geen zeldzaam fenomeen. Niet alleen in Suriname kwam manumissie voor: het was een verschijnsel dat in de hele Atlantische Wereld voorkwam. Toch was manumissie in Suriname niet representatief voor het gehele continent. Het proces van manumissie in Suriname veranderde door de tijd heen door nieuw ingevoerde wetten en regels. Hierbij speelde het reglement van 1832 een grote rol: vanaf dit jaar werden alle manumissies systematisch bijgehouden, waardoor de rol van de overheid toenam naarmate de tijd verstreek. De intentie van de reglementen was het inperken van het groeiende aantal gemanumitteerden, maar dit heeft zijn doel niet bereikt. Sterker nog: het aantal vrije slaven bleef drastisch toenemen.

Voor manumissie konden verschillende motieven zijn: historici maken een indeling van trouwe bedienden, concubines en hun kinderen, en zelfvrijkopers. Het lijkt er echter op dat er, naar aanleiding van de gevonden manumissies in archiefstukken, nieuwe groepen kunnen worden toegevoegd. Het gaat hier om de categorie 'kinderen', dus zonder moeder, en het motief 'eigenbelang'. Geen van de genoemde auteurs noemt kinderen als een aparte categorie, terwijl kinderen niet altijd met hun moeder

gemanumitteerd werden. Om die reden kunnen deze kinderen niet tot de groep 'concubines en hun kinderen' behoren, en daarom is deze categorie toegevoegd: in sommige gevallen had de eigenaar geen band met de moeder, waardoor het voor hem niet logisch was om de moeder ook te manumitteren. Daarnaast is het motief eigenbelang een nieuwe toevoeging. Bij dit motief liet een eigenaar een slaaf vrij, om vervolgens zelf van deze geschonken vrijheid te kunnen profiteren. Dit was onder andere terug te zien bij aankondiging van de emancipatie: eigenaren waren eerder geneigd hun slaven vrijheid te geven, omdat ze hier geld voor ontvingen. In andere gevallen had een meester iemand nodig om hem of haar op een reis te vergezellen, maar dit mocht geen slaaf betreffen: het moest een vrij man zijn, en daarom manumitteerde de eigenaar de slaaf in kwestie. De motieven voor manumissie konden dus zeer uiteenlopend zijn.

Myriam Berrich heeft haar Bachelor Geschiedenis behaald aan de Universiteit Leiden en houdt zich bezig met het slavernijverleden in Suriname.

NOTEN

- 1 O. ten Hove en F. Dragtenstein, *Manumissies in Suriname 1832-1863* (Utrecht 1997) 32.
- 2 P. Koulen, 'Schets van de historische ontwikkeling van de manumissie in Suriname (1733-1863)', *Stichting Surinaams Museum Mededelingen* 12 (Amsterdam 1973).
R. van Lier, *Samenleving in een grensgebied. Een sociaal-historische studie van de maatschappij in Suriname* ('S Gravenhage 1949).
- R. Hoeft, *Free blacks and coloureds in plantation Suriname* (Londen 1996).
- O. ten Hove, en F. Dragtenstein, *Manumissies in Suriname 1832-1863*.
- 3 Ten Hove en Dragtenstein, *Manumissies in Suriname*, 94.
- 4 M.C. Karasch, *Slave life in Rio de Janeiro 1808-1850*, (Surry 1987) 335.
- 5 K. Grinberg, 'Manumission, Gender, and the Law in Nineteenth-Century Brazil. Liberata's Legal Suit for Freedom', in: R. Brana-Shute en R. J Sparks (ed.) *Paths to freedom. Manumission in the Atlantic World* (South Carolina 2009) 219-234, aldaar 223.
- 6 P. Kolchin, *American Slavery 1619-1877* (New York 1993) 71.
- 7 Ibidem.
- 8 A. van Stipriaan en T. Polimé, *Kunst van het overleven. Marroncultuur uit Suriname* (Amsterdam 2009) 16.
- 9 M. Amoksi, *De Marronvrouw in de stad. Een historische analyse van de gevolgen van de urbanisatie voor de Marronvrouwen in Suriname* (Amsterdam 2009) 7.
- 10 P. Hansen, *De marrons in Suriname en Jamaica* (Amsterdam 1981) 15-20.
- 11 Ten Hove en Dragtenstein, *Manumissies in Suriname*, tabel.
- 12 Ibidem, 46.
- 13 E. Kolfin, *Van de slavenzeep & de muze* (Leiden 1997) 18.
- 14 Ten Hove en Dragtenstein, *Manumissies in Suriname*, 7.
- 15 R. Brana-Shute, 'Sex and Gender in Surinamese Manumissions', in: R. Brana-Shute en R. J. Sparks (ed.) *Paths to freedom. Manumission in the Atlantic World* (South-Carolina 2009) 175-193, aldaar 177.
- 16 NA, Sociëteit van Suriname (SaS), toegangsnummer 1.05.03. inventarisnummer 259, folie 232. Smidt en Schiltkamp, *West-Indisch Plakaatboek*, 111.
- 17 E. Neslo, *Een ongeken elite. De opkomst van een gekleurde elite in koloniaal Suriname 1800-1863* (Utrecht 2016) xxi.
- 18 J.J. Vrij, 'Jan Elias van Onna en het 'politiek systema'', *Tijdschrift voor Surinaamse taalkunde, letterkunde, cultuur en geschiedenis* 2 (1998) 130-148, aldaar 131.
- 19 R. Hoeft en J.J. Vrij, 'Free Black and Colored Women in Early-Nineteenth-Century Paramaribo, Suriname', in: D. Barry Gaspar en D. Clark Hine (ed.) *Beyond bondage. Free Woman of Color in the Americas* (University of Illinois 2004) 145-168, aldaar 153.
- 20 Ibidem, 149.
- Ten Hove en Dragtenstein, *Manumissies in Suriname*, 34.
- 21 Hoeft en Vrij, 'Free Black and Colored Women', 145-168, aldaar 149.
- 22 NA, RvP, 1.05.10.02, inv.nr, 219, folie 228. (scan 243)
- Smidt en Schiltkamp, *West-Indisch Plakaatboek*, 841.
- 23 NA, RvP, 1.05.10.02, inv.nr, 219.
- Smidt en Schiltkamp, *West-Indisch Plakaatboek*, 845.
- 24 Koulen, 'Schets van de historische ontwikkeling van de manumissie in Suriname', 15.
- 25 Ibidem, 21.
- 26 Hoeft, *Free blacks and coloureds in plantation Suriname*, 107.
- C. de Beet, *De eerste Boni-oorlog, 1765-1778* (Utrecht 1984) 12.
- 27 J.G. Stedman, *Reize naar Surinamen, Dagboek van John Gabriël Stedman 1772-1777* (moderne vertaling door Michaël Ietswaart) 53, 99.
- 28 NA, RvP, 1.05.10.02, inv.nr, 219
- Smidt en Schiltkamp, *West-Indisch Plakaatboek*, 845.
- 29 Ibidem, 846.
- 30 Koulen, 'Schets van de historische ontwikkeling van de manumissie in Suriname', 23.
- 31 Ten Hove en Dragtenstein, *Manumissies in Suriname*, 7.
- 32 *Gouvernementsbladen van de Kolonie Suriname. (1816-1855)* (G.B) 1832, no.2
- 33 Ten Hove en Dragtenstein, *Manumissies in Suriname*, 22.
- 34 Ibidem, 28.
- 35 Hoeft, *Free blacks and coloureds in plantation Suriname*, 108.
- 36 NA, Gouv.-Gen. WIB, 1.05.08.01 inv.nr. 31, scan 230-231.
- 37 Ibidem, 231.
- 38 NA, Gouv.-Gen. WIB, 1.05.08.01 inv.nr. 56, scan 235.
- 39 Ten Hove en Dragtenstein, *Manumissies in Suriname*, 29.

40 NA, Gouv.-Gen. WIB, 1.05.08.01 inv.nr. 21,
scan 424-425.

41 Ibidem.

42 NA, Gouv.-Gen. WIB, 1.05.08.01 inv.nr. 16,
scan 182.